

Nr 60.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m.; given Stockholms slott den 30 januari 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* antaga härvid fogade förslag till

1. lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

2. förordning om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å blindhetsersättningar,

dels ock bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Lag

**om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner,
invalidunderstöd och barnbidrag.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Den som åtnjuter folkpension, vari ingår tilläggspension, eller invalidunderstöd eller barnbidrag skall under första halvåret 1942 erhålla dyrtidstillägg därå med belopp, motsvarande en tredjedel av folkpensionens, invalidunderstödet eller barnbidragets belopp för halvåret. Dyrtidstillägg utgår dock icke å pension, understöd eller bidrag, som icke uppgår till 12 kronor för år räknat.

Dyrtidstillägg utbetalas kvartalsvis i mars och juni månader samt i den ordning Konungen bestämmer. Dyrtidstillägg utgår icke, där tilläggspension, invalidunderstöd eller barnbidrag upphört att utgå, när dyrtidstillägg eljest skulle hava förfallit till betalning.

2 §.

Till kostnaderna för i denna lag avsett dyrtidstillägg bidraga kommuner och landsting med belopp, motsvarande en sjättedel av deras andelar i kostnaderna för under år 1942 utanordnade tilläggspensioner, invalidunderstöd och barnbidrag.

Återstående kostnad bestrides av staten.

3 §.

Bestämmelserna i lagarna om folkpensionering och om barnbidrag skola, där ej annat följer av 1 och 2 §§, i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet beträffande dyrtidstillägg som avses i denna lag; dock äger Konungen uppdraga åt pensionsstyrelsen eller med avseende å fall, som beröra även postverket, åt pensionsstyrelsen och generalpoststyrelsen gemensamt att meddela de närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag
till
Förordning

om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å blindhetsersättningar.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Den som åtnjuter blindhetsersättning skall under första halvåret 1942 av statsmedel erhålla dyrtidstillägg därå med belopp, motsvarande en tredjedel av blindhetsersättningens belopp för halvåret.

Dyrtidstillägg utbetalas kvartalsvis i mars och juni månader samt i den ordning Konungen bestämmer. Dyrtidstillägg utgår icke, där blindhetsersättning upphört att utgå, när dyrtidstillägg eljest skulle hava förfallit till betalning.

2 §.

Bestämmelserna i förordningen om blindhetsersättning skola, där ej annat följer av 1 §, i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet beträffande dyrtidstillägg som avses i denna förordning; dock äger Konungen uppdraga åt pensionsstyrelsen att meddela de närmare föreskrifter, som, utöver vad denna förordning innehåller, finnas erforderliga för förordningens tillämpning.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 30 januari 1942.*

Närvarande

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga om *dyrtidstillägg för första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd, barnbidrag och blindhetsersättningar* samt anför:

**Anslag till bidrag till folkpensioner och
invalidunderstöd m. m. för budgetåret
1941/42.**

Förslagsanslaget till Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m. uppgår för budgetåret 1941/42 till 145,000,000 kronor. Vid fastställandet av nämnda belopp har, på sätt framgår av vad som anförts i propositionen nr 20 till 1941 års riksdag (sid. 28), räknats med, att anslaget skulle komma att belastas med kostnader för dyrtidstillägg, motsvarande en månadsutbetalning, under första halvåret 1942. De för samma budgetår beviljade anslagen till Barnbidrag och Ersättning åt blinda m. m., vilka utgöra respektive 13,000,000 och 1,900,000 kronor, hava jämväl avsetts skola bliva belastade med kostnader för enahanda dyrtidstillägg under nyss omförmälda tid [se propositionen nr 20/1941 (sid. 29) samt propositionen nr 41/1941 (sid. 10)].

Förslagsanslaget till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar är för budgetåret 1941/42 bestämt till 1,100,000 kronor. Vid dess fastställande räknades med att därifrån skulle utgå ersättning för två månadsutbetalningar av dyrtidstillägg under år 1941. Sedermera har medgivits, att anslaget skulle få tagas i anspråk även för bestridande av postverkets kostnader för en tredje månadsutbetalning av dyrtidstillägg under samma år.

**Anslagsäskanden i 1942 års statsverks-
proposition.**

I årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkterna 41, 43 och 50) har framhållits, att dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd, barnbidrag och blindhetsersättningar från och med den 1 juli 1942 icke borde bestridas från de förut omnämnda anslagen utan från särskilda förslagsanslag. Jag anförde därvid i egenskap av föredragande departementschef till statsrådsprotokollet, att ställning icke tagits till frågan efter vilka grunder dyrtidstilläggen i fortsättningen borde utgå, att förslag i ämnet emeller-

tid borde föreläggas årets riksdag samt att för den skull anslag för ändamålet under särskilda rubriker borde begäras. I statsverkspropositionen har med hänsyn därtill under punkterna 42, 44 och 51, i avbidan på särskild proposition, upptagits förslagsanslag till Bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd, Dyrtidstillägg å barnbidrag och Dyrtidstillägg å ersättning åt blinda med följande preliminärt uppskattade belopp, nämligen respektive 41,000,000, 3,700,000 och 500,000 kronor.

Vidare har i årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkten 46) beträffande av pensionsstyrelsen begärt anslag å 980,000 kronor till Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar framhållits, att styrelsen vid beräkningen därav icke tagit hänsyn till de särskilda kostnader, som måste uppkomma, därest i fortsättningen — liksom hittills — dyrtidstillägg beviljades å folkpensioner och invalidunderstöd. Det anfördes, att slutligt anslagsäskande beträffande ifrågavarande anslag syntes böra göras först i anslutning till blivande förslag till riksdagen rörande dyrtidstilläggen. Preliminärt beräknades anslaget för budgetåret 1942/43 till 1,150,000 kronor.

Jag ämnar nu anmäla frågan om dyrtidstillägg å de förmåner, varom nyss nämnts, till fortsatt behandling. Beträffande gällande författningsbestämmelser rörande folkpensioner, invalidunderstöd, barnbidrag och blindhetsersättning anhåller jag att få hänvisa till de förut omnämnda propositionerna nr 20 och 41 till 1941 års riksdag.

Dyrtidstillägg under år 1941.

Under år 1941 har till den som åtnjutit folkpension, däri ingick tilläggs-pension, eller invalidunderstöd, barnbidrag eller blindhetsersättning utgått dyrtidstillägg. Till en början bestämdes, att dyrtidstilläggen skulle uppgå till en sjättedel — eller $16\frac{2}{3}$ procent — av pensionens, understödets, bidragets eller ersättningens belopp för året (lag den 7 februari 1941, nr 57, och förordning den 7 mars 1941, nr 104). Sedermera beslöts ytterligare dyrtidstillägg med $8\frac{1}{3}$ procent (lag den 14 november 1941, nr 839, och förordning samma dag, nr 841). Sammanlagda dyrtidstillägget under år 1941 utgjorde alltså 25 procent. Utbetalning av dyrtidstillägg ägde rum genom tre månadsutbetalningar, envar utgörande en tolfedel eller $8\frac{1}{3}$ procent av vederbörande förmåns årsbelopp. De ägde rum i februari (vissa utbetalningar dock först i maj), november och december månader.

Beträffande dyrtidstilläggen gällde enligt författningarna, bland annat, att dyrtidstillägg icke skulle utgå å folkpension, invalidunderstöd eller barnbidrag, som icke uppginge till 12 kronor om året. I fråga om de först beslutade dyrtidstilläggen, vilka utgingo halvårsvis, gällde vidare att tillägg, som förfölle till betalning tidigare än under kalenderhalvårets sista månad, skulle utgå med oförändrat belopp, även om tilläggs-pensionen, invalidunderstödet, barnbidraget eller blindhetsersättningen upphörde att utgå efter den månad, under vilken förfallotiden infölle, samt att dyrtidstillägg icke utginge, där tilläggs-pensionen, understödet, bidraget eller ersättningen upphört att utgå, när dyrtidstillägg eljest skulle hava förfallit till betalning.

Till kostnaderna för dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag under år 1941 bidraga kommuner och landsting med belopp, motsvarande tillhoppa en fjärdedel av deras andelar i kostnaderna för under nämnda år utanordnade tilläggspensioner, invalidunderstöd och barnbidrag. Landstingen deltaga dock ej såvitt angår barnbidrag. Återstående kostnad för nämnda dyrtidstillägg samt hela kostnaden för dyrtidstillägg å blindhetsersättningar bestridas av staten.

Särskilda bestämmelser angående tillämpningen av förutnämnda lagar och förordningar om dyrtidstillägg lämnades i kungörelser den 7 februari 1941, nr 58, den 7 mars 1941, nr 105, samt den 14 november 1941, nr 840 och 842.

Grunderna för dyrtidstilläggen under år 1941.

Att statsmakterna beslutat, att utbetalning av dyrtidstillägg under år 1941 skulle ske genom vissa månadsutbetalningar, var i första hand betingat av tekniska skäl. Iordningställandet av särskilda kvittenshäften å dyrtidstillägg för samtliga tilläggspensionärer, vilkas antal utgjorde omkring 450,000, skulle nämligen draga avsevärd tid. För det övervägande flertalet folkpensionärer kunde de ordinarie månadskupongerna utnyttjas på det sätt, att de månader, då dyrtidstillägg skulle utgå, kupongens belopp utbetalades dubbelt. Vederbörande posttjänsteman försåg medelst en stämpel den kupong i det ordinarie kvittenshäftet för folkpensionen eller invalidunderstödet, som förföll till betalning den månad, då dyrtidstillägget skulle utgivas, med en extra kvittomening för dyrtidstillägget, innehållande ett formulär till erkännande att pensions- eller understödstagaren såsom dyrtidstillägg mottagit det å kupongen tryckta ordinarie månadsbeloppet. För utbekommande av dubbelt månadsbelopp erfordrades således två namnunderskrifter av pensions- eller understödstagaren, nämligen en under den vanliga på kupongen tryckta kvittomeningen och en under den påstämplade, dyrtidstillägget avseende kvittomeningen. Med hänsyn till att folkpensionen ofta lyftes av representant för den som undertecknat kvittot ägde påstämplingen som regel rum vid den ordinarie månadsutbetalning, som verkställdes närmast före utbetalningen av dyrtidstillägget. Varje utbetalning av dyrtidstillägg utgjorde en tolfedel eller $8\frac{1}{3}$ procent av folkpensionens årsbelopp. Motsvarande gällde beträffande utbetalning av invalidersättning. Dyrtidstillägg å barnbidrag och blindhetsersättningar utbetalades däremot direkt från pensionsstyrelsen över postgiro. Även för dessa utbetalningar innebar det vissa fördelar, att varje utbetalning omfattade ett månadsbelopp.

Storleken av dyrtidstilläggen fastställdes under 1941 med hänsyn till den stegring, som socialstyrelsens levnadskostnadsindex undergått efter stormaktskrigets utbrott hösten 1939. Levnadskostnadsstalet var — i jämförelse med 1935 års genomsnittliga levnadskostnadsnivå — den 1 juli 1939 108. Den 1 oktober 1940 hade det stigit till 126, d. v. s. med $16\frac{2}{3}$ procent, och med hänsyn därtill bestämdes i början av år 1941 dyrtidstillägget till två månadsutbetalningar, d. v. s. just $16\frac{2}{3}$ procent. Då ståndpunkt under hösten 1941

skulle tagas till storleken av förhöjt dyrtidstillägg, hade levnadskostnadsindex — per den 1 juli 1941 — stigit till 140, d. v. s. med 29,6 procent. Med hänsyn till att utbetalning av tillägg å folkpensioner och invalidunderstöd i annan ordning än med helt månadsbelopp skulle stöta på stora svårigheter bestämdes, att en ytterligare månadsutbetalning och alltså sammanlagt under året tre månadsutbetalningar, d. v. s. 25 procent av årsbeloppet, skulle göras.

**Framställning från socialvårdskommittén
rörande ändringar i folkpensionerings-
lagen m. m. samt däröver avgivna yt-
randen.**

I skrivelse den 16 september 1941 har socialvårdskommittén anført, att kommittén behandlat olika spörsmål rörande förbättringar av folkpensioneringen, vilka kunde vara påkallade av krisförhållandena eller eljest önskvärda. Kommittén hade sålunda ingående diskuterat möjligheten av förhöjning av pensionerna för ensamstående pensionärer, frågan huruvida åtgärder kunde vidtagas för att åstadkomma en mera vidsträckt användning av de kommunala pensionstillskotten samt huruvida kommunala pensionstillskott och kommunala hyresbidrag med statsbidrag till folkpensionärer kunde införas. Det hade dock visat sig, att betydande organisatoriska svårigheter vore förenade med genomförande av förslag i sådant syfte. Även i fortsättningen borde därför enligt kommitténs mening dyrtidstillägg anlitas för att bringa folkpensionärer m. fl. den nödvändiga hjälpen. Med hänsyn till vissa därmed förenade olägenheter, kunde man emellertid icke lämpligen fortsätta på den inslagna vägen med beviljande av procentuella dyrtidstillägg å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, därest icke ändring vidtoges i lagen om folkpensionering beträffande regeln om avdrag vid bestämmande av tilläggspension av $\frac{7}{10}$ av den pensionsberättigades årsinkomst, i vad den överstege 100 kronor, ävensom i lagen om barnbidrag av motsvarande regel.

Kommittén har, såvitt angår pensioner, framhållit, att — enligt nuvarande bestämmelser — en inkomstökning av 100 kronor vid ett dyrtidstillägg av 25 procent medförde en reduktion av pensionen med 87 kronor 50 öre. Skulle dyrtidstillägget stiga till 50 procent, skulle pensionen minskas med 105 kronor, om pensionärens årsinkomst stege med 100 kronor. Kommittén har därför föreslagit nedsättning av avdraget från $\frac{7}{10}$ till $\frac{5}{10}$. Ändrades reduktionsregeln på angivet sätt, skulle detta innebära, att en ökning av den pensionsberättigades inkomst, i den mån den överstege 100 kronor, komme att medföra en minskning av pensionen med 62 kronor 50 öre, om dyrtidstillägget vore 25 procent, samt med 75 kronor, om dyrtidstillägget vore så högt som 50 procent. Ändringen i avdragsregeln skulle sålunda vara tillfyllest för att eliminera olägenheten med procentuella dyrtidstillägg.

Beträffande barnbidrag anför socialvårdskommittén, att, då lagarna om folkpensionering och barnbidrag i fråga om förmånernas utformning företedde stora likheter, det vore tydligt, att ändringar i den ena lagen som en konsekvens medförde behov av ändringar i den andra. Den s. k. $\frac{7}{10}$ -regeln

vore gemensam för båda lagarna. Då samma skäl i stort sett kunde åberopas för ändring av denna regel ifråga om barnbidragens beräkning som ifråga om folkpensionernas, torde ändring av folkpensioneringslagen i detta avseende böra medföra jämkning även av barnbidragslagens motsvarande bestämmelser. Om den nuvarande $\frac{7}{10}$ -regeln mildrades liksom för tilläggs-pensionärerna till $\frac{5}{10}$ -regel, kunde denna ändring tillsammans med förhöjningen av den avdragsfria inkomsten, vilket jämväl föresloges av kommittén, komma att medföra, att barnbidrag komme att utgå till försörjare med jämförelsevis stora inkomster. Då lagändringen avsåge att förbättra försörjnings-möjligheten för de ekonomiskt svagaste änkorna och invaliderna, syntes inga avgörande invändningar kunna göras mot att avdragsregeln skärptes för dem, som hade en relativt hög inkomst. Av dessa skäl föresloge kommittén införande av följande avdragsregel. Överstege moderns eller den arbetsförmögnes årsinkomst 750 kronor i ortsgrupp I, 1,000 kronor i ortsgrupp II och 1,250 kronor i ortsgrupp III eller hade den arbetsförmögne, därest han vore gift, tillsammans med sin hustru en årsinkomst överstigande 900 kronor i ortsgrupp I, 1,200 kronor i ortsgrupp II och 1,500 kronor i ortsgrupp III, skulle barnbidraget minskas med följande tiondelar av årsinkomsten, i vad den överstege sagda belopp, nämligen med fem tiondelar av överskjutande beloppet i den mån det icke överstege 400 kronor, med sex tiondelar i den mån beloppet överstege 400 men icke 800 kronor och med sju tiondelar i den mån det överstege 800 kronor.

I yttrande över socialvårdskommitténs skrivelse erinrar *pensionsstyrelsen* om att den vid framläggande av sina förslag till provisoriska förbättringar av förmånerna enligt lagarna om folkpensionering och barnbidrag (vilka förslag legat till grund för de under år 1941 gällande stadgandena om dyrtidstillägg) utgått från i viss mån andra förutsättningar än socialvårdskommittén, nämligen att man, i nuvarande labila ekonomiska läge och intill dess kommittén fått tillfälle att mera ingående taga ståndpunkt till frågan om folkpensioneringens nyordning, skulle i huvudsak tillämpa nu gällande grunder för inkomstuppskattningen och genom provisoriska åtgärder i form av dyrtidstillägg ge folkpensionärerna en skäligen kompensation för de ökade levnadskostnaderna. Att härvid utforma ett invändningsfritt system, som dessutom hade den fördelen att snabbt kunna bringa de ökade förmånerna till landets över 450,000 tilläggs-pensionärer, hade icke varit möjligt, särskilt som berättigade erinringar torde kunna göras mot de grunder, på vilka den nu gällande folkpensioneringslagen byggde. En fördel med det nu tillämpade systemet med procentuella dyrtidstillägg vore *dels* att i stort sett de folkpensionstagare, som hade det sämst och kunde antagas åtnjuta ingen eller ringa kompensation från annat håll, finge den största hjälpen och *dels* att tillägget sjönke med sjunkande folkpension så att det icke bleve någon annan klyfta mellan den, som hade lägsta tilläggs-pension och ingen alls sådan, än den som uppstode därigenom att dyrtidstillägg utginge på grund- eller avgiftspension endast i samband med tilläggs-pension. Olägenheten med

systemet vore emellertid, som förut framhållits, att med nuvarande avdragsregel å $\frac{7}{10}$ ett tillägg motsvarande fem månadutbetalningar icke lämpligen kunde överskridas. Pensionsstyrelsen har härefter fortsatt:

Om man icke nu vill ändra reduktionsfaktorn återstår att undersöka möjligheten av att bygga på de procentuella tilläggen, sedan dessa överskridit fem månadsbelopp, eventuellt tidigare, med fixt belopp. Ett dylikt system, som emellertid medför ökad risk för felaktiga utbetalningar, torde vara tekniskt genomförbart under förutsättning att det fixa beloppet göres lika i samtliga tre ortsgrupper. Denna omständighet torde å sin sida medföra vissa svårigheter när fråga uppkommer att bestämma ett lämpligt, efter levnadskostnadernas stegring avvägt belopp. Genom ett fixt tillägg skulle ock den skillnad som nu förefinnes mellan dem som ha lägsta möjliga tilläggspension och ingen sådan pension ökas med, förutom dyrtidstillägget å utgående avgifts- eller grundpension, det fixa beloppet.

Även ett system med enbart fixa belopp som dyrtidstillägg torde, med anlåtande av nuvarande relativt enkla och snabba förfarande för utbetalning av dyrtidstillägg, d. v. s. genom påstämpling av belopp å vederbörlig kupon i pensionstagarnas kvittenshäften, icke heller vara tekniskt genomförbart under annan förutsättning än att samtliga fixa belopp göras lika i de tre ortsgrupperna. Redan detta torde vara ett skäl, som starkt talar mot dess genomförande. Jämväl med detta system kommer klyftan mellan dem som ha lägsta tilläggspension och ingen sådan pension att ökas med de fixa beloppen. Ej heller någon annan väg för utbetalning av olika fixa tillägg i de olika ortsgrupperna torde vara framkomlig.

I förevarande sammanhang har pensionsstyrelsen lämnat uppgift å antalet personer med tilläggspension eller invalidunderstöd i olika dyrorter. Antalet vid utgången av år 1940 framgår av nedanstående sammanställning.

	Ortsgr. 1	Ortsgr. 2	Ortsgr. 3	Summa
Med pension enligt 40 § överg. best. till folkpensioneringslagen	282,660	72,315	44,090	399,065
Med pension enligt 6 § folkpensioneringslagen.....	35,364	10,283	6,585	52,232
	318,024	82,598	50,675	451,297

Pensionsstyrelsen har härefter förklarat sig vara av den meningen, att systemet med procentuella tillägg bör under den övergångsperiod, varom nu är fråga, komma till användning även i fortsättningen samt tillämpas renodlat. Skulle emellertid levnadskostnaderna fortsätta att stiga så högt, att ett sjätte extra månadsbelopp syntes erforderligt, kunde detta ej lämpligen beslutas utan att ändring vidtagits i $\frac{7}{10}$ -regeln.

Beträffande barnbidrag har pensionsstyrelsen anfört, att ett bibehållande av reduktionsfaktorn $\frac{7}{10}$ även å allenast en del av inkomstskalan medförde enahanda olägenheter vid en förhöjning av de procentuella dyrtidstilläggen å barnbidrag, som gällde beträffande folkpensionerna. Såväl hänsynen härtill som svårigheten att på lämpligt sätt avväga reduktionsfaktorn efter olika inkomstlägen ävensom arbetstekniska skäl talade enligt pensionsstyrelsens mening för att liksom nu en och samma reduktionsfaktor skulle bliva gäl-

lande för alla inkomstintervaller. Skulle av kommittén föreslagna ändringar beträffande avdrag för inkomst — vilka ändringar avstyrktes av pensionsstyrelsen — komma till stånd, ansåge pensionsstyrelsen det icke tillrådligt att reduktionsfaktorn sänktes till $\frac{5}{10}$, utan densamma borde då sättas till $\frac{6}{10}$ för hela inkomstskalan. Om i enlighet med styrelsens förslag rubbning ej skedde i bestämmelserna rörande avdragsfri inkomst, syntes reduktionsfaktorn lämpligen böra bestämmas på samma sätt som föreslagits beträffande folkpensioneringslagen eller till $\frac{5}{10}$. En sänkning av reduktionsfaktorn till allenast $\frac{6}{10}$ medgäve utbetalning av åtta månadsbelopp i dyrtidstillägg innan högsta gränsen överskredes.

Gentemot vad socialvårdskommittén anfört därom, att verkan av reduktionsregeln skärpts sedan dyrtidstillägg införts, invänder *svenska landskommunernas förbund*, att någon reduktion av en pensionärs förmåner givetvis icke inträdde på grund av dyrtidstillägget. Detta medförde under alla förhållanden en förbättring av vederbörandes förmåner i förhållande till den tid, då tillägg icke utgick. Skälet till den av kommittén påtalade reduktionsskärpningen vore att söka däri, att pensionstagaren, såsom dyrtidstilläggen vore utformade, icke ägde tillgodonjuta tillägg på högre belopp än han enligt folkpensionslagen verkligen ägde tillgodonjuta i tilläggs pension. Häremot torde, enligt förbundets mening, ingenting vara att erinra ur principiell synpunkt. Förbundet kunde således för sin del icke finna, att dyrtidstilläggen skulle hava medfört några olägenheter av beskaffenhet att i och för sig nödvändiggöra en lagändring av ifrågavarande slag. En annan sak vore att dyrtidstilläggen eventuellt skulle kunna utformas, så att de mera rättvist än för närvarande mellan pensionstagarna fördelade, den kompensation för levnadskostnadsökningen, som vore avsedd.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att det syntes böra undersökas, huruvida och i vad mån dyrtidstillägg borde komma anstaltsvårdade tilläggs pensionärer till godo. De anstaltsvårdade utgjorde betydande procenttal av de tilläggs pensionärer, som åtnjöte fattigunderstöd, ehuru procenten växlade i olika kommungrupper. Bland de anstaltsvårdade på sinnessjukhus av olika slag och på anstalter för sinnesslöa utgjorde tilläggs pensionärerna jämväl en stor procent. Då det nu enligt kommitténs uttalanden närmast skulle vara fråga om att förbättra försörjningsmöjligheten för de ekonomiskt svagaste, torde det vara skäl att överväga, huruvida nyssnämnda kategorier, för vilka förbättringarna subjektivt säkerligen ägde ringa betydelse, borde medtagas. Möjligen skulle resultatet huvudsakligen bli ett bidrag till kommunens underhållskostnader.

Socialstyrelsen påpekar, att socialvårdskommitténs uttalande, att ändringen av avdragsregeln från $\frac{7}{10}$ till $\frac{5}{10}$ skulle vara tillfyllest för att eliminera olägenheten av procentuella dyrtidstillägg vore sant endast under vissa förutsättningar. Liksom ett dyrtidstillägg av 43 procent vid $\frac{7}{10}$ -regeln ledde till att hela inkomstökningen avdroges, så bleve nämligen resultatet detsamma vid $\frac{5}{10}$ -regeln, om det procentuella tillägget bleve 100 procent. Detta tydde bland annat på att den i här ifrågavarande avseende komplikationsfria me-

toden för höjning av tilläggspensionen skulle vara att applicera höjningen enbart på det för varje dyrortsgrupp fasta utgångsbeloppet, så att den procentuella förhöjningen icke komme att beröra avdraget. Men en sådan procentuell höjning skulle kräva en allmän omräkning av tilläggspensionerna, och metoden bleve därför icke så lätthanterlig som det vore önskvärt. Fråga vore därför, om det icke möjligen i stället kunde vara icke blott administrativt billigare utan även sakligt riktigare att i stället för procentuellt tillägg föredraga fasta och för de olika dyrortsgrupperna anpassade tillägg. Det problem, som här framställts, tarvade dock en mera ingående utredning än styrelsen kunde utföra, och styrelsen nödgades därför stanna vid den gjorda antydningen. Vid avgörande av frågan om ytterligare dyrtidstillägg borde dock denna metod bliva föremål för övervägande.

Utredningar berörande tilläggspensionärernas förhållanden.

Betänkande av socialvårdskommittén.

I september 1941 avlämnade socialvårdskommittén sitt betänkande III, innefattande statistisk undersökning angående fattigvårdens understödsverksamhet (statens off. utredn. 1941: 29). I betänkandet redogöres, bland annat, för antalet tilläggspensionärer med fattigvårdsunderstöd eller pensionstillskott i procent av samtliga. Härom anföres i betänkandet (sid. 19):

Av samtliga tilläggspensionärer uppbyro under de tre månader undersökningen avser (september—november 1938) i städerna 38.5 procent och på landsbygden 22.3 procent understöd i form av fattigvård eller pensionstillskott. Skillnaden mellan städer och landsbygd i allmänhet i förevarande hänseende är alltså betydande. Stora skiljaktigheter råda emellertid även mellan olika grupper av stadskommuner och landskommuner och mellan skilda landsdelar. Den lägsta siffran uppvisa landsbygdens jordbrukskommuner, där i medeltal 16.8 procent av tilläggspensionärerna åtnjuta fattigvård eller pensionstillskott. Det största relativa antalet tilläggspensionärer med understöd som nyss nämnts ha på landsbygden industrikommunerna (C-kommunerna) med 29.9 procent och bland städerna Göteborg med 46.7 procent. Landskommunerna i Mälarlandskapen samt i Norrland och Dalarna uppvisa högre medeltal än landskommunerna i övriga riksområden.

De tilläggspensionärer, som erhöilo understöd av fattigvårdsstyrelserna i form av vård å anstalt eller utackordering i enskilt hem, utgöra i städerna 13.2 procent och i landskommunerna 10.3 procent av samtliga tilläggspensionärer. I detta hänseende råder alltså ingen större skillnad mellan landsbygd och städer i allmänhet. Däremot framträda stora skillnader såväl mellan landsbygd och städer som mellan olika slag av kommuner och skilda riksområden beträffande relativa antalet av fattigvårdsstyrelserna hemunderstödda tilläggspensionärer. Dessa utgjorde i städerna icke mindre än 25.3 procent mot på landsbygden 11.1 procent av samtliga tilläggspensionärer. Genomsnittssiffran är lägst i jordbrukskommunerna, 6.7 procent, och stegras med landskommunernas ökade inslag av industri till 18.2 procent i industrikommunerna. Ifråga om städerna avvika Göteborg med en väsentligt högre siffra (33.0 procent) och Malmö med en något lägre siffra (19.9 procent) än övriga städer i medeltal. På landsbygden uppvisa landskommunerna i Mälarlandskapen samt Norrland och Dalarna de högsta siffrorna och landskommunerna i Skåne, Halland och Blekinge de lägsta.

Rörande den procentuella andelen anstaltsvårdade och hemunderstödda bland tilläggs pensionärer yttras i betänkandet (sid. 21):

För samtliga städer i undersökningen utgöra de anstaltsvårdade något mera än $\frac{1}{3}$ (34.5 procent) av totala antalet pensionärer med fattigvårdsunderstöd eller pensionstillskott. Göteborgs stad har en anmärkningsvärt låg siffra på 29.3 procent. För hela landsbygden i medeltal är motsvarande relationstal väsentligt högre eller 48.8 procent och för jordbrukskommunerna icke mindre än omkring 60 procent. Andelen hemunderstödda varierar i omvänd proportion till dessa siffror och utgör för städerna något mindre än $\frac{2}{3}$ (65.5 procent) och på landsbygden något mer än hälften (51.2 procent) av samtliga av fattigvårdsstyrelsen understödda tilläggs pensionärer. Göteborg har den högsta siffran (70.7 procent) och jordbrukskommunerna tillsammans den lägsta (39.7 procent).

Utredningar av socialstyrelsen.

Den 29 augusti 1941 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen och statens institut för folkhälsan låta utföra en budgetundersökning för utrönande av den nuvarande krisens inverkan på mindre bemedlades och barnrika familjers hushållning, bland annat med avseende på de genomförda ransoneringarnas och prisrabatterningarnas betydelse för hushållens ekonomi samt hushållsmedlemmarnas levnadsstandard och hälsotillstånd. Undersökningen var avsedd att omfatta, bland andra, makar och ensamstående personer, som uppbära tilläggs pension. Sedan socialstyrelsen senare anmodats snarast möjligt slutföra undersökningen i vad densamma avsåge sistnämnda kategorier, har styrelsen den 5 januari 1942 överlämnat preliminära resultat av ifrågakvarande undersökning. Styrelsen har emellertid framhållit, att med hänsyn till att primärmaterialet vore ganska ojämnt och föga omfattande samt jämväl av andra skäl utredningen icke kunde läggas till grund för alltför vittgående slutsatser.

Primärmaterialet, som omfattat 189 pensionärshushåll (antalet tilläggs pensionärshushåll i riket torde uppgå till omkring 200,000), utgöres dels av kassaböcker, i vilka hushållen dag för dag under fyra veckor (vanligen den 2—29 november 1941) antecknat alla sina kontanta inkomster och utgifter, dels ock av särskilda formulär, på vilka lämnats uppgift om, bland annat, inkomster av olika slag under de tre första kvartalen av år 1941, bostadens storlek och beskaffenhet, årskostnaden för densamma, förbrukningen av och utgifterna för bränsle och lyse, inköp av kläder och inventarier tidigare under år 1941, utgifter för sjukvård, förenings- och försäkringsavgifter samt skatter. Beträffande uppgifterna om pensionärshushållens inkomster och om deras utgifter för andra ändamål än livsmedel borde man emellertid, framhåller socialstyrelsen, med hänsyn till materialets beskaffenhet i flertalet fall räkna med en osäkerhetsmarginal av åtminstone 10 procent.

De i undersökningen ingående pensionärshushållens fördelning på ensamma personer och äkta makar samt på olika dyrortsgrupper har varit följande:

	Dyrortsgrupper			Samtliga
	1	2	3	
Ensamma pensionärer.....	8	46	28	82
Makar med folkpension.....	25	59	23	107

Enär det i stor utsträckning är socialarbetare (fattigvårdsassistenter m. fl.), som förmedlat kontakten med pensionärshushållen, äro flertalet av dem sådana, som i någon form erhålla understöd av fattigvården. Dylika hushåll äro därför starkt överrepresenterade i materialet (58 procent mot omkring 33 procent för hela riket enligt 1939 års fattigvårdsstatistik). Av de 189 hushållen hade 36 egen eller fritt upplåten bostad. Huruvida dessa äro överrepresenterade i materialet eller ej har icke kunnat avgöras. Däremot synes materialet från de större städerna omfatta ett förhållandevis stort antal pensionärer, som betala en relativt låg bostadshyra (oftast i pensionärshem av olika slag), och vilka till följd härav få anses vara bättre ställda än flertalet av dem som icke åtnjutit samma förmån.

En översikt av *inkomster (kontanta och in natura) i genomsnitt per hushåll under de tre första kvartalen av år 1941* har lämnats i en tabell av följande utseende:

	Ensamma pensionärer				Makar med folkpension			
	Dyrortsgrupp			Samtliga	Dyrortsgrupp			Samtliga
	1	2	3		1	2	3	
Antal hushåll.....	8	46	28	82	25	59	23	107
Kontanta inkomster, kr.	411	616	801	658	714	1,019	1,287	1,006
Folkpension.....	253	298	409	331	487	636	712	617
Arbetsgivarpension.....	—	30	18	23	82	45	26	50
Livränta och dylikt.....	—	31	25	26	—	11	25	12
Fattigvårdsunderstöd ¹	97	143	251	175	50	171	342	180
Annat tillfälligt understöd.....	—	6	8	6	34	24	59	34
Bidrag från anhöriga samt gåvor.....	—	29	24	25	—	26	18	18
Inkomst av arbete.....	27	44	3	28	20	58	75	53
” ” kapital eller fastighet.....	28	2	—	4	38	1	4	10
Övriga kontanta inkomster.....	6	33	63	40	3	47	26	32
Naturainkomster, uppskattat värde, kr	73	53	26	46	81	60	30	58
Av nuvarande eller f. d. arbetsgivare.....	5	4	—	3	17	11	—	9
Som understöd.....	17	33	11	24	29	22	30	26
Övriga naturainkomster.....	51	16	15	19	35	27	—	23
Summa inkomster.....	484	669	827	704	795	1,079	1,317	1,064

En sammanfattning, utvisande *inkomsterna för helt år*, uträknade på grundval av uppgifterna i tabellen (genom multiplicering av redovisade inkomster under de tre första kvartalen år 1941 med $\frac{4}{3}$), ger följande resultat:

¹ Eller kommunalt pensionstillskott.

Inkomster	Ensamma pensionärer				Makar med folkpension			
	Dyrortsgrupp			Samtliga	Dyrortsgrupp			Samtliga
	1	2	3		1	2	3	
Folkpension.....	338	398	546	442	650	848	950	823
Naturainkomster	97	71	34	61	108	80	40	77
Övriga inkomster (fattigvårdsunderstöd, arbetsgivarpension, arbetsinkomst m. m.).....	211	424	523	436	303	510	767	518
Summa inkomster	646	893	1,103	939	1,061	1,438	1,757	1,418

Socialstyrelsen har vidare företagit en *approximativ beräkning av årsbudgeten för pensionärshushåll*. Huvudresultatet därav framgår av följande tabell. Det må nämnas, att utgifterna för livsmedel erhållits genom att multiplicera livsmedelsutgifterna under bokföringsperioden med 10. (På grund av utbetalningen av dubbla pensionsbelopp för november månad har antagits, att hushållens utgifter för livsmedel under denna månad varit något högre än vanligt, varför det ansetts olämpligt att multiplicera med 12). Rubriken »övriga utgifter» avsåge skillnaden mellan den beräknade totalinkomsten och de beräknade utgifterna för livsmedel, bostad, bränsle, lyse, kläder och skodon samt skatter.

	Ensamma pensionärer				Makar med folkpension			
	Dyrortsgrupp			Samtliga	Dyrortsgrupp			Samtliga
	1	2	3		1	2	3	
<i>Inkomster, kronor.</i>	646	893	1,103	939	1,061	1,438	1,757	1,418
<i>Utgifter, kronor.</i>								
Livsmedel	300	370	400	370	670	680	750	690
Bostad, bränsle och lyse	263	435	499	442	406	606	627	564
Kläder och skodon	33	30	22	29	42	44	54	46
Skatter.....	8	3	3	4	7	10	20	11
Övriga utgifter	42	55	179	94	.	98	306	107
Därav för inventarier.....	1	1	8	3	1	5	20	7
" " försäkr.-avgifter o. d.	4	17	13	14	28	42	50	41
" " sjukvård	3	15	19	16	15	26	13	21
Summa utgifter	646	893	1,103	939	.	1,438	1,757	1,418

Beträffande de i nyssnämnda tabell omförmälda *årsutgifterna för bostad, bränsle och lyse* hava desamma endast i fråga om bostäder utan centralvärme kunnat specificeras. Det bör observeras, att den uppgivna kostnaden för lägenheter med centralvärme i dyrortsgrupp 3 är relativt låg, beroende på att en del av de redovisade hushållen bo i pensionärshem, där de betala ganska låg hyra, som därtill i regel innefattar utgifterna för elektrisk ström och kokgas. Sannolikt påverkar detta resultatet av undersökningarna i dess helhet, så att man erhåller ett något för lågt kostnadsbelopp över huvud för ifrågasvarande utgifter.

Vissa utgifter kunna utläsas ur följande tabell:

	Ensamma pensionärer inom dyrortsgrupp			Makar med folkpension inom dyrortsgrupp		
	1	2	3	1	2	3
Utgifter i kronor för bostad med bränsle och lyse:						
För samtliga lägenheter	263.5	435.3	499.4	405.7	606.5	627.4
För lägenheter med c.-värme....	—	509.8	474.0	459.0	691.4	576.6
” ” utan ”	263.5	414.6	528.7	403.5	577.6	660.1
Därav:						
bostad enbart	186.8	278.5	407.7	255.1	381.6	506.7
bränsle	64.8	100.3	83.4	119.4	143.1	101.6
elektrisk ström	11.9	23.0	19.0	29.0	35.0	21.9
kokgas	—	12.8	18.6	—	17.9	29.9

23 ensamma personer och 25 äkta par hade bostad med centralvärme, under det att 59 ensamma personer och 82 äkta par hade bostad utan centralvärme.

Socialstyrelsen har vidare den 24 januari 1942 överlämnat en promemoria innefattande bland annat vissa beräkningar angående folkpensionärernas levnadskostnader, utförda på grundval av förutnämnda undersökning. Av promemorian framgår, att levnadskostnadsindex — med år 1935 som basår — för ensamma pensionärer kunde beräknas till 130 samt för makar till 132. Det officiella levnadskostnadsstalet — 145 per den 1 januari 1942 — avser ett hushåll, bestående av man, hustru och två eller tre barn med en inkomst av 4,000 à 5,000 kronor. De omförmälda beräkningarna syntes tyda på att pensionärernas levnadskostnader stigit mindre än normalhushållets. De för pensionärshushållens sammanlagda levnadskostnader beräknade indextalen vore emellertid icke fullt jämförbara med det officiella levnadskostnadsstalet, varför någon bestämd slutsats angående storleken av nyssnämnda differens icke kunde dragas av de föreliggande beräkningarna. — Det kunde anmärkas, att skillnaden vore större i fråga om de totala levnadskostnaderna än i fråga om livsmedelskostnaderna enbart. Detta vore emellertid en naturlig följd av att bostadsposten, som enligt den officiella beräkningen icke undergått någon stegring, utgjorde en betydligt större del av pensionärernas än av normalhushållets budget.

Redogörelse för socialstyrelsens undersökningar återfinnes i Sociala meddelanden häftet nr 1 för år 1942, sid. 8—17.

Den fortfarande rådande och under senaste tid ytterligare skärpta dyrtiden gör det nödvändigt, att statsmakterna vidtaga åtgärder för att de personer, som åtnjuta folkpension, vari ingår tilläggspension, eller invalidunderstöd, barnbidrag eller blindhetsersättning även under innevarande år skola erhålla en skälig kompensation för levnadskostnadernas ökning.

Stegringen av levnadskostnaderna sedan tiden närmast före det pågående världskrigets utbrott utgjorde hösten 1941 29,6 procent men uppgår nu till

Departements-
chefen.

34 $\frac{1}{4}$ procent. Procenttalen äro uträknade på grundval av socialstyrelsens levnadskostnadsindex. Av den förut lämnade redogörelsen för vissa av socialstyrelsen verkställda undersökningar synes emellertid framgå — vilket jag även tidigare ansett sannolikt — att den av dyrtiden föranledda levnadskostnadsstegringen är något lägre beträffande de förnödenheter, som i huvudsak nyttjas av folkpensionärerna och därmed jämställda förmänstagare, än i fråga om samtliga förnödenheter. Då åtskilliga osäkra faktorer ingå i nämnda undersökningar, synes mig avgörande hänsyn dock icke nu kunna tagas till desamma.

Enligt den tekniska anordning, som tillämpades under år 1941, utgick dyrtidstillägg i form av tre extra utbetalningar av pensionens eller annan förmåns månadsbelopp, tillhopa motsvarande 25 ($3 \times 8 \frac{1}{3}$) procent av årsbeloppet. Det antal månadsutbetalningar, som närmast skulle uppväga förutnämnda 34 $\frac{1}{4}$ procents levnadskostnadsstegring, är fyra, motsvarande 33 $\frac{1}{3}$ procent av vederbörande förmåns årsbelopp.

Mot det hittills tillämpade systemet med procentuella dyrtidstillägg har anmärkts, bland annat, att det alltför mycket gynnar förmänstagare i de högre dyrorterna ävensom att förmänstagare med egen inkomst missgynnas, varigenom villigheten att utföra arbete minskas.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att socialvårdskommittén föreslagit vissa ändringar i lagarna om folkpensionering och barnbidrag, innebärande bland annat sänkning av avdragsfaktorn vid egen inkomst över visst belopp från $\frac{7}{10}$ till $\frac{5}{10}$. Socialvårdskommitténs förslag är för närvarande föremål för övervägande inom socialdepartementet. I samband därmed prövas även olika utvägar att giva förmänstagarna överhuvud en mera rättvis kompensation för levnadskostnadsstegringen än den, som nu tillämpade procentuella dyrtidstillägg innebära. Därvid överväges särskilt spörsmålet, i vad mån den kritik är berättigad, enligt vilken förmänstagare i de högre dyrorterna alltför mycket gynnas. Enär de ifrågasatta författningsändringarna och bestämmelserna om dyrtidskompensation stå i visst samband med varandra, har det synt mig lämpligt att behandla ifrågavarande spörsmål i ett sammanhang. Då jag emellertid ännu icke varit i tillfälle att fatta slutlig ståndpunkt till desamma, har jag funnit mig böra föreslå, att frågan om dyrtidstillägg, i avvaktan på eventuell omläggning av principerna, för närvarande avgöres endast såvitt angår första halvåret 1942.

För detta halvår torde det lämpligaste vara att låta dyrtidstillägg utgå i samma ordning som under år 1941, d. v. s. med procentuellt tillägg. Med hänsyn till levnadskostnadsstegringen bör detta fastställas till belopp, motsvarande två månadsutbetalningar av vederbörande förmån. Utbetalning av dyrtidstilläggen synes böra äga rum i mars och juni månader.

Beträffande nu ifrågavarande dyrtidstillägg torde i tillämpliga delar böra gälla samma regler som föreskrivits för dyrtidstilläggen under år 1941. Föreskrifter i ämnet hava upptagits dels i förslag till lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, dels ock i förslag till förordning om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å

blindhetsersättningar. Närmare redogörelse för innehållet i författningarna synes icke erforderlig.

Kostnaderna för de nu föreslagna dyrtidstilläggen torde böra utgå i samma ordning som kostnaderna för förut beslutade tillägg, d. v. s. såvitt angår tillägg å blindhetsersättningar helt av staten samt i övrigt av staten med bidrag, beträffande barnbidrag av kommunerna samt i fråga om folkpensioner och invalidunderstöd av kommuner och landsting.

Statsverkets kostnader för ifrågavarande dyrtidstillägg torde kunna uppskattas till 20,700,000 kronor beträffande folkpensioner och invalidunderstöd, 1,600,000 kronor i fråga om barnbidrag samt 270,000 kronor såvitt angår blindhetsersättningar. Härtill kommer 129,000 kronor såsom ersättning åt postverket för utbetalning av dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd. Nu omförmälda belopp torde böra bestridas från de för budgetåret 1941/42 beviljade förslagsanslagen för respektive ändamål.

Kostnaderna för kommuner och landsting för nu ifrågavarande dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd synas kunna uppskattas till 4,300,000 kronor samt för kommunerna i fråga om dyrtidstilläggen å barnbidrag till 300,000 kronor.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels antaga förenämnda förslag till

1) lag om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

2) förordning om dyrtidstillägg under första halvåret 1942 å blindhetsersättningar,

dels medgiva, att de för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslagen till *Bidrag till folkpensioner och invalidunderstöd m. m.*, *Barnbidrag* och *Ersättning åt blinda m. m.* må få tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för utbetalning av de i det föregående omförmälda dyrtidstilläggen å respektive folkpensioner och invalidunderstöd, barnbidrag samt blindhetsersättningar,

dels ock medgiva, att det för budgetåret 1941/42 anvisade förslagsanslaget till *Ersättning till postverket för pensionsutbetalningar* må få tagas i anspråk för bestridande av kostnaderna för postverkets bestyr med utbetalning av de i det föregående omförmälda dyrtidstilläggen å folkpensioner och invalidunderstöd.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Bengt Hammarberg.